

Poleg kronologije materiala govori avtorica tudi o razvoju steklarstva v Orientu v 2. in 1. tisočletju pr. n. š., o steklarski obrti v rimskem imperiju in specialno o načinu izdelave v nekaterih rimskih provincah. Enak pomen posveča tudi vprašanju tehnologije, načinu izdelave, čistoči, barvanju in dekoraciji stekla.

Prve strani druge knjige so posvečene načinu izgovorjave besede steklo pri Egipčanih in prvim pisanim virom Egipta in Grčije, ki so nam ohranjeni o steklu. Vidimo, da je steklo znano Egipčanom že v 3. tisočletju pr. n. š., prav tako Mezopotamcem, toda v Italiji in na območju Alp ga zasledimo šele v 7. stoletju pr. n. š. Avtorica ob tej dataciji prav gotovo ni poznala našega materiala, kajti vsi novejši izsledki govore o obstoju stekla in morda celo delavnice na našem ozemlju že okoli leta tisoč, v času kulture žganih grobišč. Steklo alpskega področja je samoniklo in ne kaže orientalskega vpliva. Značilne so zlasti jagode različnih oblik, nanizane kot ovratnice. Za časa Rimljanov se produkcija stekla na našem ozemlju zelo poveča, iz njega se izdelujejo poleg najrazličnejših oblik posod tudi razni okrasni in kozmetični predmeti.

Razvoju zapestnic, prstanov in raznih obeskov je posvečeno obsežno poglavje. Razne oblike teh okrasno-uporabnih predmetov zasledimo tako pri Egipčanih, Sirijcih, Feničanih, kot tudi za časa rimskega cesarstva. Številne okrasne ploščice, uporabljene za časa XVIII. in XIX. dinastije v Egiptu, se najčesče najdejo kot okras sarkofagov in pohištva. Izdelane so v tehniki inkrustacije, navadno svetlih pastelnih barv, sestavljene iz več manjših delov, ki kot celota tvorijo zaželeno sliko. Omenjena tehnika je dokaj bogato zastopana tudi v mikenski kulturi, kjer so okrasne ploščice z reliefno dekoracijo dokaj pogoste.

Obstoj tehnike mozaičnega stekla nam je znan že v 2. in 1. tisočletju pr. n. š. Prva stopnja tega razvoja pomeni nanašanje enobarvnega stekla kot okras na posodo druge barve. Z razvojem uspe masi obeh barv zliti v celoto.

Specialni okras v dobi rimskega cesarstva so dvobarvne reliefne ploščice manjših oblik. Relief, vlit v kalupo, ima na površini tanko plast navadno belega stekla, podloga pa je temna, zelo pogosto črna. Tudi aplikacija stekla na steklo ali kombinacija stekla in zlata je zelo pogosta.

Na Orientu je česta tudi uporaba stekla in fajanse za oblogo kamna ali gline. Prvotno sestavljene ploščice iz barvnih kamnov je delno zamenjalo steklo. Lep primer take kombinacije je stavba Mauzolos v Kairu. Za časa republike in še kasneje v dobi cesarstva se uporablja obloga iz stekla kot okras v notranjosti hiš.

Z navajanjem tehnike izdelave in uporabe stekla je le delno zapolnjena vrzel, ki jo lahko zasledimo ob vprašanju izvora in tehnologije stekla ter njegove uporabe. V knjigi obdelano gradivo nam avtorica osvetljuje z več pogledov tako, da je splošno uporabno kot primerjalni material za naše gradivo. Mnoga študijska poglavja o izvoru posameznih tehnik in okrasa dajejo delu B. Filarske širšo uporabnost.

Sonja Petru

L. Berger, *Römische Gläser aus Vindonissa*. Veröffentlichungen der Gesellschaft Pro Vindonissa, Band IV (1960), 98 strani, 22 tabel, 1 priloga.

Zaključna obdelava steklenega inventarja v muzeju Vindonissa, ki je predvsem bogat na raznih oblikah antičnega stekla, je bila doktorska disertacija L. Bergerja. Vrednost celotne serije imenovane družbe Pro Vindonissa je predvsem v tem, da nam podaja iz vojaškega tabora nabrano gradivo v kronološkem redu. Seveda ima ta obdelava še posebno vrednost, ker je gradivo najdeno skoraj v celoti na območju vojaške postojanke in posreduje tako pomen rimskega vojaštva pri širjenju splošnih kulturnih dobrin po vsem imperiju, predvsem pa v naše kraje (severno od Alp). Z delitvijo gradiva po skupinah od pisanih posod zgodnjega cesarstva do poslednje skupine enostavnih posod — balzamarijev in večjih steklenic za dišave pri kopanju — je avtor skrbno ločil bistvene oblike stekla s tega najdišča, jim poiskal paralel in iz tega izvajal kronološke zaključke.

Za nas je izredno dragocena podrobna obdelava pihanega steklenega kozarca na najdišču Aquae Helveticae, T. 8, 120, ki je iz istega kalupa kakor naša znana

časa iz Črnela. K tej smo že prej poznali analogije iz Pantikapeja na Krimu, sedaj pa se ji pridružuje še čaša bogov, verjetno iz Sirije, ki je sedaj v kolekciji Moore (*Journal of Glass Studies* 4, 1962, 55). Po Bergerjevi dataciji sodijo verjetno ti kosi, glede na najdišče se tudi sam zavzema za Ložarjevo lokacijo delavnice v Sirijo, v čas pred sredo prvega stoletja, še posebej, ker je košček 128 iz plasti, ki je z ostalimi predmeti datirana v leta 60—75 pr. n. š.

Priložena barvna lestvica je zelo praktična za vso nadaljnjo obdelavo antičnega steklenega gradiva. Točna oznaka nam poslej omogoča opredeljevati vse barve in barvne odtenke, kar doslej ni bilo mogoče. Kolikor pa bi priloženo barvno lestvico prevzeli vsi proučevalci tega gradiva, bi bil tudi poenostavljen poštopek in razlaga posameznih odtenkov, ki so ravno pri steklu izredno pomembni.

Na koncu kronološkega pregleda je podal avtor zelo pregledno tabelo in povzetek na osnovi statistične analize gradiva, ki ga deli v številne vrste. Časovno deli med seboj stratigrafsko ločene najdbe steklenih predmetov v tri faze, ki jih karakterizirajo bivanje XIII., XXI. in X. legije v Vindonissi. Takega pregleda sicer nismo vajeni, je pa v tem primeru izredno poučen, ker na tabeli vidimo pričetek, višek in konec posameznih oblik. Značilen za posamezne oblike je njihov pojav v določenem obdobju, kar dopolnjuje tipologijo steklenega materiala.

V prvem dodatku je Berger podal zgoščen zgodovinski zaključek z dopolnilom o dataciji sond prejšnjih izkopavanj. V drugem dodatku vzporeja lastne ugotovitve z rezultati izkopavanj v tessinskih grobiščih (Simonett Chr., *Tessiner Gräberfelder*, Monographien zur Ur- und Frühgeschichte der Schweiz, Band III, Basel 1941), pri čemer prihaja do pomembnih novih ugotovitev, ki osvetljujejo in dopolnjujejo celo recenzijo N. Lamboglia (*Riv. Stud. Lig.* 9, 1945, 163 ss.). Ta je baziral svoje raziskave predvsem na analizi terre sigillate, kar sedaj izpopolnjuje Berger še s steklenimi predmeti. V tretjem dodatku pa je ločena razprava o izumu pihanega stekla. Prav tako je tudi četrti dodatek posvečen ločeni razpravi o metodi taljenja stekla s pregledom najbolj pogoste barvne skale, s katero se srečuje avtor pri vrednotenju materiala iz Vindonisse.

Sonja Petru